

UNIVERSITETET I OSLO

NENT - Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi
post@forskningsetikk.no

Dato: 26. juni 2023
Deres ref.: 2023/62
Vår ref.: 2023/8098

Høringssvar- Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi

Vi takker for høringsinvitasjon av 31. mars 2023 fra NENT. Redelighetsutvalgene ved Universitetet i Oslo¹ har hatt en felles vurdering av de reviderte retningslinjene.

NENTS forslag til reviderte forskningsetiske retningslinjer er et viktig dokument i lys av en rekke avsløringer av uredelighet i forskning særlig internasjonalt og fordi man nå begynner å få erfaring med praktisering av Forskningsetikkloven som ble endret i 2017.

Dokumentet er ganske omfattende og tar for seg forskningsetiske retningslinjer slik disse er utviklet av forskersamfunnet og slik forskningen bør fungere i en samfunnsmessig sammenheng. Retningslinjene bør derfor være retningsgivende for forskere og forskningsinstitusjoner. I det store og hele er utkastet godt gjennomarbeidet. Det er imidlertid grunn til å kommentere følgende hovedpunkter:

1. Forskningsetikk og forskningsintegritet.

I innledningen omtales og beskrives forskningsetikken. Det omtales at de etiske normene kan deles i tre hovedkategorier. Den første hovedkategorien omfatter «normer for god vitenskapelig praksis, knyttet til forskningens søken etter sikker, dekkende og relevant kunnskap, og normer som regulerer forholdet til andre forskere». Dette er det man ofte omtaler som forskningsintegritet. ALLEAS dokument heter «The European Code of Conduct for Research Integrity». Dette baserer seg på de forskningsetiske normene som forskersamfunnet har utviklet, slik det er beskrevet i de forskningsetiske retningslinjene fra NESH. Vi anbefaler at retningslinjene omtaler begrepet forskningsintegritet.

2. Forskningsledelse

Retningslinjene inneholder ikke noe om spesielle krav til forskningsleder. Hos NESH er det et eget kapittel om veileder og prosjektleders ansvar: «Veiledere og prosjektledere har et overordnet og helhetlig ansvar for forskningsetikken i prosjektet. Veiledere og prosjektledere har et overordnet og helhetlig ansvar for at alle prosjekter og delprosjekter gjennomføres i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. Ansvar for forskningsetikk gjelder i alle faser av prosjektet, fra begynnelse til slutt. Ansvar omfatter forskningsetikk i bred forstand - alt fra spørsmål om medforfatterskap og deling av forskningsmateriale til forsvarlighet og samfunnsansvar. Veiledere skal bistå med veiledning i forskningsetiske spørsmål både gjennom opplæring og i praksis underveis i prosjekter. Prosjektledere har

¹ Forskningsetisk utvalg og Felles redelighetsutvalg mellom for Institutt for klinisk medisin ved Det medisinske fakultet, Oslo universitetssykehus HF og Akershus universitetssykehus HF

ansvar for å løse forskningsetiske utfordringer som kan oppstå i samarbeid og i delprosjektene. Institusjonene må sørge for at både veiledere og prosjektledere er gjort kjent med sitt ansvar.» En omtale av veilederes og prosjektlederens spesielle ansvar bør gå igjen i de forskningsetiske retningslinjene både hos NEM, NENT og NESH.

3. Forskningens egenverdi

I det innledende kapitlet om Forskningens rolle i samfunnet legges det stor vekt på forskernes samfunnsansvar og det står at «Forskeren har et selvstendig ansvar for at forskningen direkte eller indirekte kan komme samfunnet til gode og for å minimere risiko for uheldige virkninger på mennesker, dyr, samfunn og miljø». Forskningens egenverdi er i for liten grad fremhevet i dette kapitlet da nysgjerrighetsdrevet forskning uten skjeling til relevans antagelig har frembrakt det viktigste kunnskapsgrunnlaget vårt samfunn bygger på. Vi synes NESH fanger opp dette på en god måte i innledningen til sine retningslinjer: «Forskning er en kollektiv og systematisk søken etter ny innsikt gjennom bruk av ulike vitenskapelige metoder. Forskning har en verdi i seg selv som kilde til ny og bedre innsikt, og forskning kan være nyttig i mange sammenhenger i samfunnet. Formålet med forskningsetikken er å fremme fri, god og forsvarlig forskning. Forskningsetikken bidrar til å konstituere og sikre god vitenskapelig praksis.»

4. Bruk av begrepet varsling versus melding

Melding om mulig uredelighet i forskning er ikke et varsel i arbeidsmiljølovens forstand. I kapittel 19. og 20. blandes varslingsinstituttet og melding om mulig uredelighet i forskningsetikklovens forstand sammen. Dette er veldig uheldig. Forskningsetikkloven inneholder ingen sanksjonsregler og en uttalelse fra et redelighetsutvalg har ingen direkte konsekvenser for den enkelte forsker (Prop. 158 L (2015-2016) kap. 13.4.3.).

Redelighetsutvalgene er faglig uavhengige. Saker som meldes inn som mulig uredelighet i forskning skal ikke «siles» av andre og utvalgenes uttalelser kan ikke overprøves av institusjonene. Det er klageadgang bare når det foreligger en konklusjon om uredelighet i uttalelsen. Da kan den forskeren som har opptrådt/handlet uredelig klage saken inn for Det nasjonale granskingsutvalget (GRU). Det er altså en helt annen saksgang enn ved varslingssaker etter arbeidsmiljøloven. Vi anbefaler at disse kapitlene skrives om slik at uredelighetssaker og varslingssaker adskilles. En uttalelse fra et redelighetsutvalg kan føre til at institusjonen oppretter en personalsak som fører til sanksjoner mot den ansatte. Redelighetsutvalgene skal ikke involveres i slike personalsaker. Deres mandat slutter når uttalelse foreligger. Uttalelsen skal ikke inneholde noe utsagn om mulige sanksjoner mot en forsker.

Det kan forekomme at det parallelt håndteres både varslingssaker, personalsaker og uredelighetssaker som gjelder samme person. Redelighetsutvalgene bør holdes helt utenfor/ikke informeres om varslings- og personalsakene og utelukkende håndtere innmeldt mulig uredelighet i forskning i samsvar med forskningsetikklovens bestemmelser. En sak som sendes et redelighetsutvalg bør omtales som en melding eller innmelding.

5. Åpen forskning.

I kapittel 5 og i slutten av dokumentet er åpenhet i forskning omtalt. Dette er en viktig utvikling. Tilgjengeliggjøring av forskningsdata og forskningsresultater for alle er en viktig målsetting. Det er behørig omtalt begrensninger som knytter seg til patentering og personvern. Det pågår imidlertid også en diskusjon om forskeres rettigheter og opphavsrett. En viktig forskningsetisk norm er respekt for

andre forskere og deres forskning. Etter vår oppfatning bør det settes inn en setning som også tydeliggjør at man bør ta hensyn til andre forskeres bidrag, jf. ICMJE retningslinjene gjengitt i kapittel 6. Der står det at «Alle som oppfyller a) skal ha mulighet til å oppfylle b) og c)». Det er også en klar begrensning når det gjelder åpen forskning.

Vi oppfordrer de tre nasjonale forskningsetiske komiteene; NEM, NENT og NESH å utforme en felles generell del som ikke er fagspesifikk. Det kan være forvirrende for leseren at det er forskjellige formuleringer og forskjellig vektlegging av de ulike normene som er av generell og tverrfaglig karakter.

Vi ser frem til endelig revidert revisjon av Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi.

Med hilsen

Ole Mathias Sejersted
leder av Felles redelighetsutvalg

Bjørn T. Ramberg
leder av Forskningsetisk utvalg